

Bán Mór

A nemzettudat erősítéséhez nyújthat-e segítséget a film?

Történelmi regények szerzőjeként számos író-olvasó találkozó meghívott vendége lehettem az elmúlt esztendőben. Magától értetődő módon ezekre a találkozókra olyan olvasók jönnek el többségében, akik átlagon felüli vonzalmat éreznek a történelmi regények, s úgy általában a történelem iránt. Tekintettel pedig arra, hogy a Hunyadi-sorozat nemzeti históriáinknak éppen egy kiemelkedően dicső korszakát idézi fel, az is nagy bizonyossággal kijelenthető, hogy az érdeklődők közt szép számmal akadnak rendíthetetlenül nemzeti érzelmű olvasók is.

Egy ilyen beszélgetést követően, amikor a legkitartóbb „rajongók” rendszerint pluszkérdésekkel ostromolják a szerzőt, egy első hallásra is mehökkentő kijelentésre lettem figyelmes. Egy idősebb hölgy megjegyezte, hogy őt bizony élete nagy részében teljesen hidegen hagyták a magyar történelmi témák, ám mióta rátalált az ezeket feldolgozó regényekre, érdeklődése teljes mértékben a „helyes” irányba fordult, és immár csak ilyen könyveket olvas. Majd hozzátette: „Bárcsak korábban is érdekelték volna ezek a témák... De sajnos engem nem neveltek ilyen... magyarnak.”

Megkérdeztem tőle, „milyen” magyarnak nem nevelték, de ő csak legyintett, és azt felelte: egyáltalán, semmilyennek.

Néhányan, akik még autogramra, vagy csak egy rövidke beszélgetésre vártak, zavarodottan nevetgéltek ezen a kijelentésen, én azonban elkomorultam, mert érteni véltem a keserű szavak mögött rejlő valóságot. Sok évtized internacionalista szemléletű oktatáspolitikája, kultúrpolitikája, s még a rendszerváltást követő évtizedek sokszor diktatórikus véleményterrorja mellett jószerivel az tűnik csodának, hogy egyáltalán még értelmezhető társadalmi réteg él ebben a honban, akit „ilyen” vagy „olyan” módon, de legalább magyarnak neveltek, és identitását nem kis részben a magyar nemzettudat határozza meg.

Hogyan lehet valakit „magyarnak nevelni”? Mire gondolhatott a hölgy, amikor arról beszélt, hogy őt éppen, hogy nem nevelték magyarnak... Miért nem? Hogyan lesz valaki jószerivel immunis a nemzeti sorskérdésekre?

Egyáltalán, mitől lesz valaki nemzeti érzelmű, mi alakítja ki bennünk azt a világnézetet, szemléletet, érzelmi és tudati viszonyulást, amit leegyszerűsítve nemzeti érzésnek, hazafiságnak, patriotizmusnak, vagy akár nacionalizmusnak nevezünk. Ennek a rövid írásnak a témája, hogy a 21. század felnövekvő nemzedékei milyen forrásokból kaphatnak nélkülözhetetlen segítséget mindezen érzések, tudatformák megéléséhez, illetve kapnak-e bármilyen segédkezet a szülők a hivatalos állami kultúrpolitikától, hogy fiataljaink tudatában egészséges viszonyulás alakuljon ki nemzetük, hazájuk iránt.

A felsorolható tényezők közül is kiemelten eggyel, az állami kultúrpolitika utóbbi esztendőiben nehezen behozható mulasztásokat produkáló ágával,

a filmgyártással foglalkozom. Nem feltétlenül ez a legfontosabb szegmens, magam is jól tudom, hogy úgy a nemzettudat, mint például a vallásos élet, vagy bármely más tudatforma, életszemlélet a legközvetlenebb módon a családi hagyományból örökölheto, szerezhető meg. De mi van akkor, ha már a most felnövekvö nemzedékek szülei sem kapták meg a hazafias szemléletet, sőt, nagyszüleiük nemzedéke is átesett már azon az agyomosáson, melynek végsó célja és értelme a kórosnak, átkosnak titulált nacionalizmus gyökeres kiirtása volt a magyar társadalom tudatából. Két elveszített világháború, a holokauszt akkor még friss traumája, az általuk tudatos torzítással horthysta-fasiszta társadalmi berendezkedésnek nevezett polgári, nemzeti világ bukása után a bajok legfőbb forrását a nacionalizmusban találták meg a lelkes marxista kultúrpolitikusok. S mivel a Horthy-korszak magától értetödé módon, a Trianon-trauma elemi hatása alatt a nemzettudat erősítését, a hazaszeretet minden más fölött domináló szerepét hangsúlyozta, az internacionalista kultúrterror legfőbb célpontja óhatatlanul a hazaszeretet régi értelemben vett, vagyis „kóros” megnyilvánulása lett. (Természetesen *szocialista hazaszeretet* címszó is létezett, aki megélte, talán emlékszik rá, sajátos, internacionalista változatban. Márpedig józan észszel is felfogható: internacionalista nacionalizmus nincs és nem is lehet.)

Külön tanulmányt érne meg annak boncolgatása, hogy még így is, ennek ellenére is, évtizedekbe telt, mire kézzelfogható eredménnyel járt ez az inkvizíciós pusztító hadjárat. Amíg azok a nemzedékek éltek és munkájukkal formálták, meghatározták a szocialista álrühába öltöztetett Magyarország hétköznapijait, melyek még a Horthy-korszakban szocializálódtak, addig a nemzeti szellem – ha lappangva, meghunyászkodva is, de – élt és ott dolgozott minden magyar ember lelkében, szívében. Meggyöződése, hogy a negyvenes évek végének, az ötvenes éveknek oly sokat hangoztatott és oly jó szívvel felemlégetett sportsikerei is jelentös részben ennek az egészséges nemzeti szellemnek köszönhetöek, de az bizonyos, hogy ezerszer inkább ennek, semmint a szocialista propaganda üres lózungjainak.

Még egyszer: az egészséges nemzettudat kialakításához a családi háttér nélkülözhetetlen. Aki odahaza édesapjától, édesanyjától megkapta azt a szellemiséget, ami józan hazaszeretetre nevelte, az élete végéig jó eséllyel hazafi, patrióta maradt. S aki nem? Azon még néha az oktatási rendszer képes volt segíteni, már, ahogy tudott. A szerencséseeknek megadatott egy-egy kiváló történelemtanár, aki nem csak a száraz tényanyagot plántálta a fejükbe, de valami annál sokkal többet és fontosabbat – a szívükbe, lelkükbe a magyar sorsról, hazaszeretetről.

A kultúrpolitika?

A könyvkiadás még csak hagyján. A történelmi regény – különösen a dícsöséges évszázadokat feldolgozó műveket illetően –, ha sokszor csak ifjúsági regény kategóriában is, de legalább jelen volt az iskolai könyvtárakban. A kötelező Gárdonyi-, Jókai-művek mellett a Delfin könyvek sorozat, Rónaszegi Miklós, Dékány András, Fehér Tibor, Hunyady József regényei legalább némi támpontot adtak a diákoknak arról, hogy a november 7-én és a három forradalmi tavaszon (március 15. osztályharcos változata, a Tanácsköztársaság kikiáltásának és „felszabadulásunknak” ünnepe) túl is létezik érdemi tudnivaló történelmünkkel kapcsolatban. De a mozgalmi ifjúsági lapokban (Kisdobos,

Pajtás) szinte nyoma sem volt a magyar történelem korábbi századainak, néhány ijesztően, elidegenítőn kivitelezett kivételtől eltekintve.

És hát itt van a film...

A film mint a 20. és 21. század mind dominánsabb, egyre megkerülhetetlenebb médiuma, mely tíz- és százmilliókra gyakorol elemi hatást nap mint nap. Olcsó közhely, hogy a film jelentőségét, politikai, nevelő célzatú lehetőségeit már Lenin is felfedezte, és nagyon is igaza volt. A baloldali, forradalmi hagyomány már a kezdetektől fogva célul tűzte ki a film ideológiai hasznosítását. Még Hollywood alkotóközösségeire is a baloldali, liberális gondolkodás dominanciája volt jellemző; elég, ha az ötvenes évek McCarthy-féle boszorkányüldözésére gondolunk, melynek kezdeményezői éppen e jelenség túlburjánzására figyeltek fel, és próbálták azt jól, rosszul kezelni – többnyire rosszul.

S mi a helyzet nálunk?

Miben és hogyan segítette a magyar filmgyártás a nemzettudat megtartását, ne adj' isten erősödését a felnövekvő nemzedékek nevelésében? Az egyszerűség kedvéért a mozifilmeket és a televíziós sorozatokat most nagyvonalúan egy kalap alá veszem, hiszen ezeknek kizárólag a társadalomra gyakorolt hatását szeretném vizsgálni. (Ráadásul a tv-sorozatok jelentős részéből is készült mozifilm-verzió, mint például *A Tenkes kapitányából*, *A fekete városból*, *A névtelen várból*, az *Abigélből*.)

S nézzük akkor, mit kaptunk iskolásként a szocialista kultúrpolitika boszorkánykonyhájában előállított, a szocialista embertípus erkölcsi, értelmi nevelését célzó mozgóképes tartalmak formájában. Előrebocsátva: tisztában vagyunk vele, hogy a legfőbb célkitűzések közt nem szerepelt a nemzeti gondolat erősítése, sőt, éppen hogy az internacionalista eszmény dominált, de mégis, bizonyos témák esetében megkerülhetetlennek mutatkozott a hazafias szellem megjelenése.

Hadd legyenek most is szubjektív; olyan filmekről ejtenék néhány szót, melyek ezer szállal kapcsolódnak sokunk gyermekkorához, olyan filmekről, melyek nélkül – és ebben egészen bizonyos vagyok – nemzettudatunk sem lenne olyan állapotban, mint amilyenben van.

Egyik első moziélményem volt valamikor a hetvenes évek elején Bán Frigyes *Rákóczi hadnagya* (1954) című színes filmje. Kitérőlhétetlenül az emlékezetembe vésődött a mozi szorongató, sötét nyitánya: a labancok lerohannak és fosztogatni kezdenek egy magyar falut. Amikor a film gyermekhőse meghúzza a harangokat a templomtoronyban, segítséget kérve bárkitől, aki hallja, és kisérvéltatva a szélrózsa majd minden irányából kuruc lovasok és szabad legények tűnnek fel, hogy lecsapjanak a fosztogatókra, kezükben Rákóczi büszkén lobogó zászlaival – nos, ez a szekvencia a kecskeméti Városi mozi elsötétített nézőterén örömkönnyekeket csalt a szemembe. S amikor a kurucok aprítani kezdték a fejvesztve menekülő és természetesen ügyetlenül csetlő-botló labancokat, a szó szoros értelemben viszkedett a tenyerem, s először éreztem azt, hogy bárcsak én is szablyát szorongathatnék a kezemben.

Ennyi. Ilyen egyszerű ez.

Természetesen ugyanez a bódító érzés kerített minket hatalmába egy-egy jó regény olvastán is; de filmvászonon pergő cselekményt látva valahogy mindent elemibb, azonnali módon, és – ez nagyon fontos – közös élményként éltünk meg.

Talán említenem sem kell *A Tenkes kapitánya* (1963) című – takarékosági okokból fekete-fehérben forgatott – tv-sorozatot (az elsőt, melyet a Magyar Televízió gyártott). A sűrű ismétlések egyikét sem mulasztottuk el, a bujdosó és Siklós környékének rendjére vigyázó kurucok és a szintén csetlő-botló labancok kalandjai hosszú órákra adtak „muníciót” a délutáni játékokhoz. Talán mi voltunk az utolsó generáció, akik még játszottak kuruc-labancost. (Ne feledjük, egész műfajok haltak ki az elmúlt évtizedekben; akadnak még kölkök bárhol Magyarországon, vagy akár a világon, akik cowboyost-indiánost játszanak? Aligha, hiszen nincsenek már westernfilmek, senki sem olvas J. F. Coopert vagy Karl Mayt. Van, amiért persze nem olyan nagy kár: partizánost sem nagyon játszik már senki; annak idején, a kötelező szovjet háborúsfilm-áradatban ez is elengedhetetlen része volt a minket körülvevő kultúrkörnyezetnek.)

Önök hányszor látták fiatal korukban az *Egri csillagokat*? Várkonyi Zoltán nagy költségvetésű, látványos történelmi filmeoszaira (*Egri csillagok* /1968/, *Kószíú ember fiai* /1965/, *Egy magyar nábob* /1966/, *Kárpáthy Zoltán* /1966/), vagy a Gertler Viktor által rendezett *Aranymemberre* (1962), Bán Frigyes *Szegény gazdagokjára* (1959) nyolc-kilencmilliónál több mozijegyet adtak el! A legtöbb magyar ember emlékezetébe Dobó István örökre és megváltoztathatatlanul Sinkovics Imre mozdulataival, arcvonásaival vésődött be, Bornemissza Gergely pedig Kovács István vonásait „megöröklöve” él tovább bennünk.

S mi volt még? Utólag belegondolva, nem sokat kaptunk, mégis sokkal többet, mint amit gyermekeinknek adni tudunk. Néhány tv-film, Zsurzs Éva (Várkonyi Zoltán mellett a másik kitarító küzdő) filmjei, sorozatai: *A koppányi aga testamentuma* (1967), *A törökfejes kopja* (1973), vagy *A fekete város* (1971), *A névtelen vár* (1981), az *Abigél* (1977). Hányszor láttuk ezeket? Létezik-e ma olyan állami ünnep, amikor valamelyik Várkonyi-film százezredik ismétlése ne menne a Duna Televízión?

Ezek a produkciók számunkra a mai napig megőrizték erejüket. Az *Egri csillagok* szinte napra egyidős velem, bármikor újra tudom nézni; de vajon gyermekeink is így vannak ezzel? Sajnos szembe kell néznünk egy kellemetlen ténnyel: a mai kölkök számára ezek a filmek, sorozatok – kis túlzással – gyakorlatilag nézhetetlenek. Nem elsősorban azért, mert például *A Tenkes kapitánya* nem 3D-s, HD-felbontású, hanem fekete-fehér, és szemmel láthatóan vacak nyersanyagra forgatott film. Sokkal inkább azért, mert egy fél évszázaddal ezelőtti stílus és eszköztár tipikus terméke. Egy mai gyermek számára a nekünk oly csodálatos *Egri csillagok* sem tartozik a „könnyen nézhető” filmek közé. Tudomásul kell vennünk, hogy iszonyatosan gyorsan alakul, változik a vizuális környezetünk; gyermekeink olyan filmekben, tv-sorozatokon nőnek fel, melyek sebessége, vágási ritmusa, szemléletmódja fényévekre van azoktól a produkcióktól, melyeken mi felnőtünk. Pontosan úgy, ahogy gyakran mi sem tudtunk mit kezdeni a szüleink által kultivált zenékkal, filmekkel, könyvekkel, egészen egyszerűen azért, mert egy másik kor lenyomatait viselték magukon.

Ahogy Jókait is hiába adjuk egy mai tizenéves kezébe, hiszen egy több mint száz esztendővel ezelőtti irodalmi stílust képvisel. (Félreértés ne essék, azok közé tartozom, akik nem támogatják a lebutított szövegű átiratokat, és továbbra is fontosnak tartják, hogy Katona, Jókai, Vörösmarty stb. ott maradjanak irodalmi panteonunkban és oktatási rendszerünk repertoárjában, ahol

vannak, és amely hely megilleti őket.) Más választásunk nincs, tudomásul kell vennünk, hogy a mai korosztályok eléréséhez és megszólításához a mai kornak megfelelő szövegek és vizuális tartalmak szükségletnek.

Elérkeztünk a legkellemetlenebb részhez. Bizarr és elkésérítő érzés azzal szembesülni, hogy még a Kádár-rendszerben is több, a nemzeti múlt szép, felemelő korszakait bemutató, a hazaszeretetet erősítő filmet, tv-sorozatot készítették, mint ma, a nemzeti kormányzat égisze alatt. Jelenleg ugyanis szinte egyáltalán nem készülnek ilyen produkciók. Jelenleg még...

Csaknem tízéves nemzeti kormányzás után talán most jutunk el abba az állapotba, amikor végre szervezetileg is meglesznek a feltételek a tudatos munkához, ahhoz, hogy tervezett módon kezdjük el behozni hatalmas elmaradásunkat. A mozi- és televíziós filmgyártás koncentrációja és az erőteljesebb állami igények, szempontok érvényesítése mindehhez kiváló alapot teremtenek.

Ezen írás célja sem más, mint hogy felhívja a figyelmet néhány fontos szempontra, hiszen nyilvánvaló, hogy abban a pillanatban, ahogy az ilyen típusú filmes produkciók elkészítésére komoly kormányzati szándék mutatkozik, és ennek megfelelően előkerülnek a kasszakulcsok is, ott egyszeriben seregnyi „elnyomott, nemzeti érzelmű filmes” bukkan majd fel, talán csaknem annyi, mint amennyi addig rejtőzködő partizán a világháború után. S bizony azok is tülekednek majd a koncert, akik eddig finnyásan elhúzták a szájukat, ha a magyar történelmi film hiányáról hallottak, s talán még hozzá is dörmögték a bajszuk alatt, hogy mennyire sérti az érzékenységet ez a „magyarkodás”. Óhatatlanul eszembe jut az a derék kommunista tanár, aki a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola marxizmus–leninizmus tanszékét vezette, amíg tehetette, s az utolsó évben még eszelősen verte az asztalt, kiabálván, nehogy azt higgyük mi, dőre ifjak, hogy a munkásörség majd puskalövés nélkül hagyni fogja a hatalmat mindenféle fasiszta jöttment számára átjátszani. Aztán a következő évben, mivel a marxizmus–leninizmus tanszéket a rendszerváltásra tekintettel megszüntették, ő különösebb lelki megrázkódtatás nélkül átkeresztelte azt vallástörténeti tanszékké, és első előadását úgy kezdte: mi, keresztények mindig is a tízparancsolat talaján állottunk...

No de ez csak „természetes”. Ennél sokkal fontosabb, hogy a sok évtizedes lemaradást hogyan, milyen szempontok alapján próbáljuk behozni a nemzet-tudat erősítése, életben tartása érdekében. Feladat, lehetőség akad bősséggel. Ahogy azt az író-olvasó találkozókon mindig elmondom, a magyar történelem olyan lenyűgözően gazdag és tartalmas, hogy akár bekötött szemmel is húzhatnánk évszázadot, hőst, témát ama bizonyos nagy kalapból. Felemelő, gyönyörűséges történelmünk van, a szörnyűségeivel, traumáival együtt is. (Gondoljanak csak bele, nem minden nép ilyen szerencsés; minden cinizmus nélkül említem szlovák barátainkat vagy szlovén szomszédjainkat, akik bizony bajban lennének egy nemzeti királydáma megalkotásánál; a szlovák történelem 90 százalékban közös a miénkkel, és nem véletlen az sem, hogy a szlovénok körében a legnépszerűbb történelmi hős tán még ma is a mi Mátyás királyunk.)

Ami a filmeket illeti, sajnos nemzedékek egész sora nőtt fel, akiknek nem jutott *Egri csillagok* minőségű és látványvilágú történelmi eposz. Akiknek nem jutott *Rákóczi hadnagya*, se *A Tenkes kapitánya*. Akiknek voltaképpen nem jutott egyetlen jól sikerült alkotás sem, amely alkalmas a nemzettudat ébrentartására.

Jutott viszont néhány silány kísérlet, néhány jó szándékú, de kétes eredményű kezdeményezés. Ezekre nem kívánok sok szót vesztegetni, a cél az, hogy lássuk, milyen feladatok tornyosulnak előttünk. Még csak annyit: a hatvanas, hetvenes évek történelmi filmjei, sorozatai sem hibátlanok, sőt! A *Rákóczi hadnagya* sem úszta meg az erős osztályharcos ideológiai mázat, ám e filmek minden hibájuk ellenére mégiscsak betöltötték hivatásukat a nemzettudat erősítésében.

Ami a feladatokat illeti... Véleményem szerint három kiemelkedő területen érdemes elkezdni a munkát:

1. diadalmas korszakok bemutatása, a magyar múlt érdekes, vonzó felelevenítése;
2. nemzeti sorstragédiák, traumák (világháborúk, Trianon) kiegyensúlyozott bemutatása;
3. történelmi jelentőségű ikonjaink életének bemutatása.

Talán a legfontosabb a három feladatcsoport közül a dicsőségesnek tekinthető évszázadok, különösképpen a magyar középkor kiemelkedő eseményeinek megfilmesítése. Az Árpádok kora, az Anjouk, a Hunyadiak kora, s később, az újkori végvári harcok daliás eseményei, a Zrínyiek, a szabadságharcaink vonzó, kalandos, vagy éppen romantikus, de mindenképpen lenyűgöző, látványos megidézése a leginkább sürgető feladat. Külön jelentőséggel bírna az ifjúság, vagy épp a gyermek-korosztály számára készített alkotások elkészítése. Rajzfilmek, számítógépes animációval kiegészített sorozatok, *A Tenkes kapitányának* könnyed, humoros stílusában elkészített szériák, az oktatásban felhasználható dokumentum-játékfilmek, egész estés ifjúsági filmek készítése (kezdve Rónaszegi Miklós nagyszerű Kartal-regényeivel, a '48-as szabadságharc ifjúsági regényeinek adaptációiig).

Ami a nemzeti sorstragédiákat, traumákat illeti, a holokauszt nagyszámú filmes feldolgozása követendő például állhat előttünk; igen öröndetes volna, ha mondjuk Trianont, a történelmi Magyarország darabokra szaggattatását is legalább ilyen alaposan körbe tudnánk járni, családtörténetek, drámák, tv-sorozatok legváltozatosabb formáiban. Érthetetlen adóssága a magyar filmgyártásnak az első világháborúban harcoló magyar katonák helytállásának megörökítése, de a második világháború magyar honvédjeinek doni pokoljárását sem sok játékfilm dolgozta fel.

Ezen tematikának nekigyürkőzve természetesen túl kell haladni egy sok évtizedes berögzöttséget, egy rossz reflexet, jelesül, hogy ha elkészítjük ezt vagy azt a filmet, mit fognak hozzá szólni a románok, a szerbek, a szlovákok, oroszok. Saját sorsfordító történelmi katalizmáinkat úgy kell filmes nyelvre átfordítani, hogy a legfontosabb szempont a magyar legyen. Nem rémlik, hogy halálra idegeskedték volna magukat a török filmesek a *Szulejmán* sorozat forgatásánál, hogy mi, magyarok mit szólunk majd, hogy a mohácsi csatában elesett II. Lajos királyt milyen ellenszenvesen, és úgy általában a magyarokat milyen negatív színben tüntették fel. Közvetlen szomszédjaink előzékenységére pedig kár is szót vesztegetni...

Történelmi ikonjaink életének megfilmesítése szintén olyan adósság, amelynek törlesztése nem várthat már sokáig magára. Vérlázító szégyen,

hogy érdemi történelmi játékfilm még nem dolgozta fel Szent István, Hunyadi János, Mátyás király életének eseményeit (tv-film, rajzfilm, vígjáték, rockopera igen, de nagyszabású, látványos történelmi film még nem).

Alapanyag, téma akad bőségesen, szóval neki kell látni; még az olyan, első hallásra talán problematikus életutak tv-sorozatban való bemutatásától sem riadnék vissza, mint Horthy Miklós vagy Kádár János. Déli szomszédjaink nemrégiben nagy bátorsággal dolgozták fel Tito marsall életét, noha Tito megítélése finoman szólva is problematikus a jelenkor szerbiai, horvátországi, vagy akár boszniai közvéleménye számára.

Mi lehet akadálya a történelmi filmek, tv-sorozatok készítésének? Leginkább az, hogy drága műfajról beszélünk; ahhoz, hogy érdemi színvonalon, látványosan, akár a nemzetközi nézőközönséget is érdeklő tálalásban készüljenek el ezek a produkciók, tömérdek pénz kell. De ne feledjük, nemzeti történelmünk feldolgozását minden kelet-európai nemzet kiemelt jelentőségűnek tartja; hely hiányában most nem hivatkoznék a lengyel, cseh, orosz történelmi filmek reneszánszára. Józan tervezéssel egy akár évtizedes megvalósítási programot is elő kellene készíteni, hogy mely produkciók előkészítését és gyártását tartja a legfontosabbnak a kulturális kormányzat, s e terv alapján lehetne az alkalmas szakembereket összegyűjteni.

Jelenthet-e akadályt a szakemberhiány? Részben igen, de ne feledjük, hogy sok magyar filmes működött már közre azokban a drága nyugati produkciókban (*Borgiák, Az utolsó királyság, Robin Hood, Marco Polo*), melyeket hazánkban forgattak.

A legfontosabb a szándék. Akarat szükséges leginkább, hogy ezen a területen végre elkezdjük ledolgozni sok évtizedes lemaradásunkat. Úgy tűnik, a szándék megvan.

Befejezésül csak néhány kiegészítő gondolat. A magyar történelmi filmek és televíziós sorozatok nem a nyugati produkciók ellensúlyozására szolgálnak. A legtöbb, amit elérhetünk, hogy gyermekeink tudatában ott legyenek a mi történeteink is; nem Harry Potter vagy a szuperhősök, az amerikai látványfilmek világa ellen kell harcolni. A saját utunkat kell járni, és tehetséggel, odafigyeléssel, szívvel és lélekkel el kell készíteni azokat a produkciókat, melyek hatással lehetnek a felnövekvő nemzedékekre.

Jó lenne, ha tíz esztendőn belül újra láthatnánk az *Egri csillagokhoz* vagy *A Tenkes kapitányához* mérhető, népszerű, szórakoztató filmeket, sorozatokat. Egyre többet, egyre változatosabb tálalásban. Ahogy a történelmi regények kiadásában tapasztalt robbanásszerű népszerűség-növekedés is igazolja: a magyar olvasót igenis érdekli a magyar történelem. Ahogy a magyar nézőt is.

És akár tetszik, akár nem, nézőből sokszorta több van, mint olvasóból.